

Bakonyi István

Tovább él a történelmi regény

Hász Róbert: A Vénusz vonulása

A történelmi regény népszerűsége vitathatatlan. Napjaink irodalmából sem hiányzik, noha az is természetes, hogy nagy változásokon esett át Kemény Zsigmond vagy Jókai Mór óta. Ám létezik, méghozzá úgy, hogy olvasása közben elmerülhetünk a múltban, ugyanakkor kérdéseket vet föl jelenkorunknak.

Hász Róbert ötödik regénye, *A Vénusz vonulása* ilyen alkotás. Van, aki szerint a mágikus realizmus a fő jellemzője, és kétségtelenül föllelhetők benne az író egyéni stílusának jegyei. A történet alapja egy csillagászati jelenség 1769-ből: a Nap és a Vénusz akkori együttállása számos tudóst vonzott. Közéjük tartozott Sajnovics János és Hell Miksa, akik Hász regényének fő alakjai. Az ifjú jezsuita tudós és a bécsi udvari csillagász. A mű alapja Sajnovics naplója, valamint az az utazás, amely Közép-Európából a messzi északra, a jeges-tengeri szigetre, Vardőre vezetett. A konkrét esemény előtti idő pedig igencsak alkalmas arra, hogy a kor, a XVIII. század második felének mozgalmas, nagy változásokat hozó miliójét megrajzolja az író. Többek között azt is, hogy veszély fenyegeti a jezsuita rendet, melynek egyik képviselője éppen a magyar tudós. A felvilágosodás és a közeli francia forradalom ellentmondásos világa is rányomja bélyegét a szereplők életére. Egy új korszak lehetőségeivel, várható zavaaraival is számol a mű szerzője, miközben igencsak eleven képet ad a nagy utazás apropóján.

Persze legalább ilyen fontos az ember belső utazása, s ebben a tekintetben egyértelműen Sajnovics alakja a legkidolgozottabb. A fiatal jezsuita sorsa, jellemének összetettsége a mű fő vizsgálatának tárgya. Logikusan fölépített, a hagyományos elbeszélést tiszteletben tartó nagyepika ez, miközben látjuk, hogy az író alaposan ismeri a történet korát, beleértve a természettudomány állapotát is. Megjegyzendő, hogy Vénusznak hívják a szerelem istennőjét is, s ez abból a szempontból érdekes, hogy a tudós és a nők viszonya a regény különböző részleteiben föl-fölvillan. Már a történet elején van kísértés, amitől persze János menekül. Mint ahogy az északi szigeten is meglegyinti egy nő jelenléte, s akkor és ott sem alakul ki semmiféle kapcsolat közöttük. Jellemző a regény első mondata: „Élt egy nő Nagyszombat főutcáján, aki Jánosban félelmet keltett.” És Vilmában, a patikárius feleségében szinte boszorkányt lát hősünk... A jó keresztény férfiú persze legyőzi a kísértést, ám kétségtelen, hogy mindez az összetett jellemábrázolásnak is jelentős pillanata.

A felvilágosodásnak nevezett korszak előszele lengi át a világot, s már igen korán figyelmezteti Jánost Weisz páter, és óvja a „könyörületet nem ismerő racionalitástól”. Aztán jön az út, előtte az útravalóval: „– Eredj, láss nekünk világokat!” Az *Utcák* című első fejezetet a *Városok* követi. A nagy utazás első jeles állomása Bécs, ahol szellem-társával, az udvari csillagász Hell Miksával találkozik, és innen indulnak észak felé. Hász nagy mestere a miliőteremtésnek, az olvasó a következő részletekben egyre inkább bele tudja magát helyezni a megidézett történelmi kor világába. Ugyanakkor kapunk tömör korrajzot is a háborúk sújtotta Európáról. A drezdai részben esik szó arról, hogy frissek még a sebek, de – ahogy Hell megjegyzi – máris új harcok előtt állnak. Itt érzékelhetjük egyébként először, hogy a két utazó különbözően látja a világot, ha nem is mindenben. A művészetet élvező és értékelő Jánossal szemben Miksa dogmatikusan támadja a színházat és a képzőművészetet. Szerinte a kép nem lehet más, mint ócska hamisítvány, Isten világának silány másolata. János sokkal nyitottabb ezekre az értékekre, és a hosszú, több hónapos utazás egyébként is tartogat még számukra feszültségeket.

Vannak egyéb kuriózumok is, pl. a lipcsei részletben. Egy pillanatra megjelenik az ifjú Goethe és Bach zenész fia is abban a társaságban, amelyben vendégül látják a két magyar utazó tudóst. Itt tart előadás Hell a csillagászatról. Itt is, másutt is fölsejlik az író precizitása, jártassága a tárgyban. Szövegei szakszerűek, de úgy, hogy közben az irodalmi ízek sem vesznek ki belőle. A főhős egyébként igen jól érzi magát a német városban. „*Miután másnap elbúcsúztak a három jezsuita atyától, akik vendégül látták őket, és kocsira szálltak, János egy árnyalatnyi boldog szomorúsággal a szívében hagyta maga mögött a várost. Lipcsében el tudta volna képzelni az életét.*” Egyébként is gyakori mozzanat benne az elvágyódás érzése, ám ezeket a kísértéseket is sorra le tudja győzni.

Aztán Hamburgban szembesülnek a kaotikus világ terjedésével. Általában is jellemző a rejtett üzenet, a közeli évek és évtizedek történéseinek előrelátása. A korábbi harmóniát megszüntető idő előszele. S persze mint jezsuitáknak, szembe kell nézniük a protestáns előretöréssel, saját rendjük jövőjének bizonytalanságaival. Közben Hamburgban János szembesül egy, korábban a rendből kilépett társának, Tamásnak a vélekedésével. Drámai dialógusok ezek, amelyek más részletekben is szerepet játszanak. Hász Róbert erényei közé sorolhatjuk ezeket a párbeszédet is, bár helyenként túlbeszéltek, túlírtak. Itt Tamás szabadságfogalma áll a középpontban, jelezvén az új idők áramlatait. János szemében vétek ez a magatartás, de kétségtelen, hogy új idők új szelét jelzi.

Számos szellemi élményben, a változások előjeleiben van részük a regény fő alakjainak. Így van ez Dániában is, ahol a korábbiaktól eltérő civilizáció viszonyai között van, aki indiai élményeit osztja meg Sajnoviccsal és Hellel. Itt is láthatjuk, hogy Hász Róbert alaposan beleásta magát a kor egészének kultúrájába, történelmébe. Érzékelteti a különböző vallások közötti eltéréseket is. Olvashatunk a jezsuiták kemény tartásáról, a Biblia védelmében elhangzottokról. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy bizonyos részletek itt is kissé túlméretezettek. A hosszadalmas dialógusok néha azt sejtetik, mintha önálló művek lennének a regényen belül. Drámai elemekkel tarkított párbeszédet ezek, s időnként el-elviszik az olvasó figyelmét. Aztán persze visszazökkenünk a mese világába.

És aztán Norvégia. Egyre közelebb a végcélhoz, Vardö szigetéhez. (Az interneten egyébként bárki utánanézhethet annak, amit Hász leír. Azt is láthatjuk, hogy az utókor tud a hajdani magyar tudósok ottani tetteiről.) Errefelé a feszült dialógusok, a jezsuita

rendet fenyegető veszélyek beárnyékolják hőseink hangulatát és a régóta tartó nagy várakozást. A *Világok* című fejezet szól minderről. Aprólékos a környezetrajz, s ezen viszonyok között a korábban reményét vesztett János meglátja a cél értelmét. Őt erősítik Miksa energikus gondolatai. E hely a téli sötétség világa, persze nem mentesen a szorongástól. Kísértés is van újra, s az író lírai érzékenységgel rajzolja meg az egyik részletben a magányos özvegy, Dorothea és János párbeszédében a vonzás és a kísértés ellenálló természetét. A természeti viszonyok zordsága jelenti mindebben a környezetet. „Négy napon át megállás nélkül havazott, és annyi hó esett, hogy a negyedik nap reggelén az ajtót sem tudták kinyitni. Jens diák az ablakon át volt kénytelen kimászni, és egy órán keresztül dolgozott a hólapáttal, mire kiszabadította őket a fogságból.” És történik mindez a századnak a mienkénél technikailag sokkal fejletlenebb viszonyai között.

János ugyanakkor gondolatilag gazdag eszmecserét folytat Raskovitzcal, a száműzött, magányos emberrel, aki előbb kételkedve fogadja a messziről jött csillagászt, aztán a regény igencsak kalandos befejezésében általa tud változtatni helyzetén. Ez a befejezés is mutatja, hogy a jeles csillagászati esemény inkább ürügy Hász Róbert számára arra, hogy bemutassa a kor európai szellemiségét egy olvasmányos és remekül megírt, modern történelmi regény segítségével.

(Kortárs Kiadó, 2013)

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000
NYOMDA KFT. KECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

támogatja.